Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11.04.2017, sp. zn. 7 Tz 5/2017, ECLI:CZ:NS:2017:7.TZ.5.2017.1

Číslo: 13/2018

Právní věta:

Zjistí-li orgány činné v trestním řízení skutečnou totožnost osoby, proti které se dosud vedlo trestní stíhání pod jejím smyšleným (nebo cizím) jménem, není to důvodem k zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 1 tr. ř. a poté k jeho opětovnému zahájení podle § 160 odst. 1 tr. ř., ale po provedení změny v označení osoby obviněného záznamem ve spise je možno pokračovat v tomto trestním stíhání. Rozhodující je fyzická identita osoby, vůči níž bylo zahájeno a je vedeno trestní stíhání pro konkrétní skutek.

Vyjde-li v řízení před soudem najevo skutečná totožnost osoby ve stadiu před vyhlášením rozsudku soudu prvního stupně, lze v řízení pokračovat na podkladě dosud provedených úkonů s tím, že pravá totožnost obviněného se ve spise neformálně vyjádří pouhým záznamem. Jen z tohoto důvodu nelze věc vrátit státnímu zástupci k došetření. Výjimkou odůvodňující případné vrácení věci státnímu zástupci k došetření by mohla být pouze situace, kdyby záměnou totožnosti osoby obviněného došlo k závažnému porušení určitých zákonných ustanovení významných z hlediska dodržení procesních práv obviněného nebo jeho postavení (např. zjistí-li se až dodatečně, že obviněný je mladistvý).

Je-li obviněný označen nepravým jménem v rozsudku, který dosud nenabyl právní moci, lze proti němu podat odvolání, byť pouze za účelem odstranění takové vady. Nedošlo-li v důsledku záměny totožnosti obviněného k závažnému porušení určitých zákonných ustanovení významných z hlediska dodržení procesních práv obviněného nebo jeho postavení (např. uložením trestu, který nelze uložit některým osobám), anebo neshledá-li odvolací soud při plnění své přezkumné povinnosti podle § 254 tr. ř. jiné vady, může rozhodnout jen tak, že zruší napadený rozsudek a v nově vydaném rozsudku označí obviněného pravým jménem. V takovém případě odvolací soud není oprávněn rozhodnout, že se má konat celé předcházející řízení znovu.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 11.04.2017

Spisová značka: 7 Tz 5/2017

Číslo rozhodnutí: 13

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Subjekt, Trestní stíhání, Vrácení věci státnímu zástupci k došetření

Předpisy: § 160 tr. ř.
§ 188 odst. 1 písm. e) tr. ř.
§ 260 tr. ř.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud ke stížnosti pro porušení zákona podané ministrem spravedlnosti v neprospěch obviněného M. I. G. proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 4. 2015, sp. zn. 7 To 156/2015, v trestní věci vedené u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 9 T 33/2015, rozhodl tak, že napadeným usnesením Městského soudu v Praze byl porušen zákon v ustanovení § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. a v řízení mu předcházejícím v ustanovení § 188 odst. 1 písm. e) tr. ř. ve prospěch obviněného.

I.
Dosavadní průběh řízení

1. Státní zástupkyně Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 2 podala dne 16. 2. 2015 u Obvodního soudu pro Prahu 2 obžalobu na obviněného M. I. G. pro zločin loupeže podle § 173 odst. 1 tr. zákoníku. Obviněný se měl tohoto trestného činu dopustit skutkem, který spočíval v přepadení pobočky GE Money Bank, a. s., v P., T. n., provedeném dne 3. 5. 2011, a v odcizení částky 58 200 Kč.

2. Obžaloba byla podána za situace, kdy

– obviněný byl pro uvedený skutek odsouzen rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 7. 9. 2011, sp. zn. 8 T 205/2011, v řízení, ve kterém s použitím falešného dokladu totožnosti vystupoval jako R. Č.,
– tento rozsudek byl podle § 284 odst. 1 tr. ř. zrušen usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 8. 6. 2012, sp. zn. 8 T 205/2011, jímž byla podle § 278 odst. 1 tr. ř. povolena obnova řízení a jímž byla věc podle § 284 odst. 2 tr. ř. vrácena státnímu zástupci k došetření.

3. Na obžalobu podanou dne 16. 2. 2015 reagoval Obvodní soud pro Prahu 2 usnesením ze dne 26. 2. 2015, sp. zn. 9 T 33/2015, jímž podle § 188 odst. 1 písm. e) tr. ř. vrátil věc státnímu zástupci k došetření. Toto rozhodnutí odůvodnil Obvodní soud pro Prahu 2 v podstatě tím, že obžaloba je v řízení před soudem neprojednatelná, neboť byla podána na jinou osobu, než proti které bylo zahájeno trestní stíhání. Obvodní soud pro Prahu 2 poukázal na to, že usnesením policejního orgánu bylo zahájeno trestní stíhání obviněného R. Č., zatímco obžaloba byla podána na obviněného M. I. G. Obvodní soud pro Prahu 2 vyjádřil názor, že tuto nesrovnalost je třeba odstranit buď zastavením trestního stíhání obviněného R. Č. a zahájením trestního stíhání obviněného M. I. G., anebo alespoň vydáním opravného usnesení, na podkladě kterého bude ve stávajícím usnesení o zahájení trestního stíhání jako obviněný správně uveden M. I. G. místo nesprávně uvedeného R. Č.

4. Proti tomuto usnesení podala státní zástupkyně stížnost, kterou Městský soud v Praze usnesením ze dne 28. 4. 2015, sp. zn. 7 To 156/2015, podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. zamítl jako nedůvodnou. V odůvodnění svého usnesení Městský soud v Praze zdůraznil, že poté, co byla povolena obnova řízení a co věc byla v této souvislosti vrácena státnímu zástupci k došetření, bylo úkolem orgánů činných v přípravném řízení nejprve zahájit trestní stíhání M. I. G. jako obviněného.

II.
Stížnost pro porušení zákona

5. Ministr spravedlnosti podal u Nejvyššího soudu dne 1. 3. 2017 v neprospěch obviněného M. I. G. stížnost pro porušení zákona proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 4. 2015, sp. zn. 7 To 156/2015. Namítl, že vrácení věci státnímu zástupci k došetření bylo neopodstatněné a že stížnost státní zástupkyně byla zamítnuta nesprávně. Poukázal na to, že obžaloba byla na obviněného podána

poté, co veškeré úkony přípravného řízení včetně zahájení trestního stíhání usnesením policejního orgánu podle § 160 odst. 1 tr. ř., jak byly provedeny před povolením obnovy řízení, byly učiněny vůči osobě M. I. G. ve smyslu jeho fyzické identity. Vyjádřil názor, že na relevanci těchto úkonů včetně zahájení trestního stíhání nemůže mít vliv okolnost, že obviněný vystupoval pod falešnou identitou. Uvedl, že za tohoto stavu postačovalo, že do spisu byl založen záznam o opravě osobních údajů obviněného a že v obžalobě, nově podané po povolení obnovy řízení, byly osobní údaje obviněného uvedeny v souladu se skutečností. Ministr spravedlnosti proto navrhl, aby Nejvyšší soud vyslovil, že napadeným usnesením Městského soudu v Praze byl porušen zákon v ustanovení § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. a v předcházejícím řízení v ustanovení § 188 odst. 1 písm. e) tr. ř. ve prospěch obviněného.

6. Nejvyšší soud přezkoumal podle § 267 odst. 3 tr. ř. napadené usnesení i předcházející řízení a shledal, že zákon byl porušen.

III.
Důvodnost stížnosti pro porušení zákona

7. Z hlediska vztahu napadeného usnesení a stížnosti pro porušení zákona je – obecně vzato – spornou otázkou, jaký význam a jaké důsledky má okolnost, že obviněný v řízení vystupuje pod falešnou identitou, takže v rozhodnutích a jiných aktech orgánů činných v trestním řízení není uvedeno jeho skutečné jméno, ale jiné jméno, tj. jméno jiné osoby nebo jméno neexistující osoby.

8. Touto otázkou se Nejvyšší soud zabýval v usnesení ze dne 28. 3. 2001, sp. zn. 7 Tz 40/2001, v němž vyslovil právní názor, že pokud byla zachována fyzická identita konkrétní osoby s tím, o jehož právech a povinnostech bylo v trestním řízení jednáno, nemá okolnost, že tato osoba vystupovala pod nepravým jménem, žádný význam. Z toho Nejvyšší soud v citovaném usnesení dovodil, že uvedená okolnost samotná neznamená porušení žádného ustanovení, a to ani ustanovení § 120 odst. 2 tr. ř., které stanoví, jak má být obviněný označen v rozsudku. Proto Nejvyšší soud uvedeným usnesením zamítl stížnost pro porušení zákona podanou proti pravomocnému rozsudku, v němž byl obviněný označen nepravým jménem.

9. Od tohoto názoru se Nejvyšší soud odchýlil v usnesení ze dne 24. 10. 2001, sp. zn. 5 Tz 239/2001, a to ve vztahu k ustanovení § 120 odst. 2 tr. ř. Tímto usnesením byla věc postoupena velkému senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu, neboť senát s odkazem na význam rozsudku vyslovil v usnesení o postoupení věci právní názor, že záměna identity obviněného v rozsudku je relevantní, a že pokud rozsudek nabyl právní moci, je dodatečné zjištění skutečné identity obviněného důvodem pro povolení obnovy řízení (ve zmíněné věci byla povolena obnova řízení rozhodnutím, proti kterému byla podána stížnost pro porušení zákona). Velký senát trestního kolegia Nejvyššího soudu však spornou otázku nakonec neřešil, protože ministr spravedlnosti mezitím vzal zpět stížnost pro porušení zákona.

10. Trestní kolegium Nejvyššího soudu pak přijalo stanovisko ze dne 7. 8. 2002, sp. zn. Tpjn 309/2001 (uveřejněné pod č. 57/2002 Sb. rozh. tr.), podle něhož dodatečné zjištění skutečné identity obviněného, který byl v pravomocném rozsudku označen nepravým jménem, zakládá důvod pro povolení obnovy řízení. Ve stanovisku bylo konstatováno, že označení obviněného nepravým jménem je vadou rozsudku, kterou je třeba napravit cestou opravného prostředku. Stanovisko lze interpretovat tak, že jen ve vztahu k ustanovení § 120 odst. 2 tr. ř. představuje korekci právního názoru, který byl vysloven v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2001, sp. zn. 7 Tz 40/2001, a že v ostatních směrech se ho nedotýká.

11. Pro úplnost je třeba zmínit také rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2001, sp. zn. 4 Tz 259/2001, v němž byl vysloven právní názor, že je-li stíhána konkrétní osoba pro určitý skutek a zjistí-li se, že tato osoba vystupuje pod jiným jménem, lze po zjištění její skutečné totožnosti v řízení

pokračovat poté, co bude v příslušném záznamu změněno jméno v souladu s tímto novým zjištěním, aniž by bylo namístě zastavit předcházející trestní stíhání a zahájit trestní stíhání pro týž skutek znovu proti téže osobě označené jejím pravým jménem. V rozsudku bylo zdůrazněno, že vždy rozhoduje fyzická identita osoby, vůči které se řízení vede, a že vyšetřovací úkony jsou relevantní, pokud byly provedeny vůči této fyzicky totožné osobě bez ohledu na to, že vystupovala pod jiným jménem.

12. Se zřetelem k tomu dospěl Nejvyšší soud v nyní projednávané věci k následujícím závěrům.

13. Trestní stíhání se vede proti osobě, která nabývá postavení obviněného tím, že jí je doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 tr. ř. V tomto usnesení musí být obviněný označen stejnými údaji, jaké musí být uvedeny v rozsudku podle § 120 odst. 2 tr. ř., tj. jménem a příjmením, dnem a místem narození, zaměstnáním a bydlištěm, popřípadě jinými údaji potřebnými k tomu, aby nemohl být zaměněn s jinou osobou. Údaje týkající se totožnosti obviněného především určují osobu, které se přiznávají práva a ukládají povinnosti vyplývající z tohoto jejího procesního postavení. Dále tyto údaje zajišťují podklad pro komunikaci mezi orgány činnými v trestním řízení a obviněným v tom smyslu, že jednak umožňují orgánům činným v trestním řízení doručovat obviněnému rozhodnutí, předvolání k úkonům trestního řízení, vyrozumění o úkonech trestního řízení a jiné písemnosti a jednak umožňují obviněnému vystupovat v řízení, zúčastňovat se úkonů trestního řízení, činit žádosti, návrhy a jiná podání, přijímat písemnosti atd. Konečně tyto údaje slouží k tomu, aby se předešlo záměně osoby obviněného s jinou osobou, zejména v tom smyslu, aby úkony trestního řízení byly činěny vůči osobě, kterou příslušný orgán činný v trestním řízení skutečně chce stíhat, a nikoli vůči jiné osobě, kterou stíhat nechce.

14. Podstatné je, že trestní stíhání se vede proti osobě ve fyzickém smyslu, tj. proti určitému konkrétnímu člověku, a nikoli proti údajům o jeho totožnosti. Trestní stíhání se nevede proti údajům o jeho jménu a příjmení, proti údajům o datu a místu jeho narození, proti údajům o jeho zaměstnání a bydlišti atd. Vystupuje-li osoba, proti které se vede trestní stíhání, pod smyšlenou identitou a je-li její falešná identita uvedena v usnesení o zahájení trestního stíhání, nic to nemění na skutečnosti, že se tato osoba stává obviněným tím, že je jí usnesení doručeno, a že orgán činný v trestním řízení tak projevuje vůli stíhat právě tuto osobu ve smyslu její fyzické totožnosti.

15. Vyjde-li pravá totožnost osoby, proti které se vede trestní stíhání, najevo ve stadiu před vyhlášením rozsudku, není třeba opakovat předcházející řízení ani nově zahajovat trestní stíhání jen proto, aby bylo dosaženo shody osobních údajů obviněného v usnesení o zahájení trestního stíhání se skutečností. V řízení lze pokračovat na podkladě dosud provedených úkonů s tím, že pravá totožnost obviněného se ve spise neformálně vyjádří pouhým záznamem. Jen z tohoto důvodu nelze věc vrátit státnímu zástupci k došetření. Výjimkou odůvodňující případné vrácení věci státnímu zástupci k došetření by mohla být pouze situace, kdyby záměnou totožnosti osoby obviněného došlo k závažnému porušení určitých zákonných ustanovení významných z hlediska dodržení procesních práv obviněného nebo jeho postavení (např. zjistí-li se až dodatečně, že obviněný je mladistvý). Je-li obviněný označen nepravým jménem v rozsudku, který dosud nenabyl právní moci, lze proti němu podat odvolání, byť pouze za účelem odstranění takové vady. Nedošlo-li v důsledku záměny totožnosti obviněného k závažnému porušení určitých zákonných ustanovení významných z hlediska dodržení procesních práv obviněného nebo jeho postavení (např. uložením trestu, který nelze uložit některým osobám), anebo neshledá-li odvolací soud při plnění své přezkumné povinnosti podle § 254 tr. ř. jiné vady, může rozhodnout jen tak, že zruší napadený rozsudek a v nově vydaném rozsudku označí obviněného pravým jménem. V takovém případě odvolací soud není oprávněn rozhodnout, že se má konat celé předcházející řízení znovu.

16. Obviněnému, který vystupoval pod jménem R. Č., bylo usnesení o zahájení trestního stíhání doručeno, byť skutečné jméno osoby obviněného je M. I. G. Také další úkony trestního řízení byly

učiněny vůči této osobě ve fyzickém smyslu. Tato osoba byla po činu zadržena, obviněna, vzata do vazby, vyslechnuta, byl jí ustanoven obhájce, bylo jí při skončení vyšetřování umožněno prostudovat spis a navrhnout doplnění vyšetřování atd. Celkově lze konstatovat, že veškeré úkony přípravného řízení byly ve skutečnosti učiněny vůči osobě, jejíž skutečné jméno je M. I. G., a že tato osoba vykonávala práva obviněného a podrobovala se povinnostem a omezením vyplývajícím pro ni z postavení obviněného. Žádný z úkonů přípravného řízení ve skutečnosti nesměřoval a nebyl učiněn vůči osobě R. Č. ve smyslu jeho fyzické identity. Falešná totožnost obviněného vyšla najevo poté, co byl v hlavním líčení po vyhlášení rozsudku dne 7. 9. 2011 propuštěn z vazby na svobodu a co byl opis rozsudku doručen skutečnému R. Č. na jeho adresu. Propuštěním obviněného z vazby na svobodu pominul stav, který orgánům činným v trestním řízení umožňoval provádět úkony trestního řízení vůči obviněnému v jeho fyzické totožnosti bez ohledu na okolnost, že navenek vystupoval pod falešným jménem.

17. Za tohoto stavu nenalezl Nejvyšší soud žádný důvod k tomu, aby byly jakkoli zpochybněny účinky zahájení trestního stíhání obviněného M. I. G., bez ohledu na to, že se v době zahájení trestního stíhání vydával za R. Č., že tímto nepravým jménem byl označen v usnesení o zahájení trestního stíhání a že pod tímto jménem vystupoval i v dalším průběhu přípravného řízení a následně až do vyhlášení rozsudku ze dne 7. 9. 2011 i v řízení před soudem.

18. Požadavek Obvodního soudu pro Prahu 2, aby bylo zastaveno trestní stíhání obviněného R. Č. a nově zahájeno trestní stíhání obviněného M. I. G., není důvodný. Naopak jsou důvodné námitky uvedené ve stížnosti pro porušení zákona v tom smyslu, že trestní stíhání obviněného bylo relevantně zahájeno původním usnesením policejního orgánu podle § 160 odst. 1 tr. ř. a že obžaloba, nově podaná dne 16. 2. 2015, byla podána na téhož obviněného. Rozhodné je, že v poměru mezi usnesením o zahájení trestního stíhání a obžalobou tu je totožnost osoby obviněného ve smyslu jeho fyzické identity, a naopak bez významu je okolnost, že fyzicky tentýž obviněný byl v obžalobě označen jinými osobními údaji než v usnesení o zahájení trestního stíhání. Za popsané situace postačovalo, že změna v osobních údajích obviněného vyjadřující jeho pravou identitu byla ve spise zachycena neformálním záznamem státní zástupkyně. Pokud Obvodní soud pro Prahu 2 vrátil věc státnímu zástupci k došetření kvůli zahájení trestního stíhání, rozhodl tak v rozporu s ustanovením § 188 odst. 1 písm. e) tr. ř. Městský soud v Praze, který zamítl důvodnou stížnost státní zástupkyně, rozhodl v rozporu s ustanovením § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř.

19. Nejvyšší soud proto výrokem podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil, že napadeným usnesením Městského soudu v Praze byl porušen zákon v ustanovení § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. a v řízení, jež mu předcházelo, v ustanovení § 188 odst. 1 písm. e) tr. ř. ve prospěch obviněného. Tento výrok se nedotýká právní moci napadeného usnesení (§ 269 odst. 1 tr. ř.) a neznamená jeho zrušení.

20. O porušení zákona „ve prospěch obviněného“ se jedná proto, že při jinak nezměněných okolnostech skutkové a hmotněprávní stránky věci bylo rozhodnutími soudů postavení obviněného, na kterého již byla podána obžaloba, změněno v postavení osoby, která ještě ani nebyla obviněna (vzhledem k požadavku soudů na nové zahájení trestního stíhání), resp. v postavení osoby, jejíž trestní stíhání se ocitlo ve vzdálenějším stadiu od meritorního rozhodnutí věci rozsudkem (vzhledem k alternativnímu požadavku soudů na vydání opravného usnesení ve vztahu k stávajícímu usnesení o zahájení trestního stíhání). Ministr spravedlnosti tudíž stížnost pro porušení zákona důvodně podal „v neprospěch obviněného“.